

A délszlávoknak Szerbia politikai irányítása alatti felszabadítása és egyesítése további lépést jelentene Ausztria-Magyarország felosztásában és a Balkánnak nemzeti alapon történő szerves újjárendezése terén. Szerbia kétségbevonhatatlanul bebizonyította hűségét mint szövetséges!

Olaszország jogos nemzeti törekvései ugyancsak Ausztria-Magyarország feldarabolását követelik. Így Olaszország Nagy-Szerbia szomszédja lenne, ezzel pedig teljessé válna a Lengyelország, Csehország és Nagy-Szerbia által alkotott németellenes sorompó.

Továbbá a magyarok államának a magyarországiak államával szembeni alapon történő megszerzése,⁶ valamint a magyarországi és ausztriai románoknak a felszabadítása a felosztás szükség-szerű politikai velejárói.

Nyitva marad még Konstantinápoly, az európai és ázsiai Törökország kérdése. Megegyezésre juthatnak a szövetségesek ebben a bonyolult problémában?⁷

90

A Pénzüntézeteki Központról szóló törvényjavaslat¹ parlamenti vitájának horvátországi vonatkozásai

A

1916 jan. 18

Részlet Polónyi Géza felszólalásából a Pénzüntézeteki Központról szóló javaslat tárgyalásakor

Képv. Napló 1910–15, XXVIII. 248., 250–252. l.

... Egyetlen egy komoly indok kényszerít rá, hogy felszólaljak és ez vonatkozik arra, hogy a horvátországi képviselőkkel való megállapodás, amelyről kötelességem lesz tájékoztatni a t. képviselőházat, meggyőződéseim szerint ellenkezik közjogunkkal, ellenkezik a Horvátországgal létesített egyezményrel és ennek folytán, hogy horvátországi t. képviselőtársaim formáját kövessem, mivel az elfogadott prakszis szerint ők a legkisebb részletnél, mihelyt észreveszik, hogy valami nem kvadrál az 1868. évi XXX. törvénycikkben foglalt megegyezésben, rögtön a regnikoláris deputáció útjára lépnek, majd én is konklúzum² gyanánt oda fogok kilyukadni, hogy ez a kérdés, úgy, amint megoldása most tervezetlik, meg nem oldható, mert ez gyökeres módosítása volna az említett törvényben foglalt egyezménynek, ez pedig más, mint regnikoláris deputáció útján meg nem történhetik.

Erre majd beszédem végén fogok rátérni, most azonban méltóztassék megengedni, hogy sorrend szerint a következőket terjesszem elő.

Itt a tegnapi nap folyamán, de az általános vitánál is, az alapszabálytervezettel kapcsolatosan felmerült a nagytőke koncentrációjának kérdése. E kérdéstről már két nagy beszéd hangzott el, sőt három, ha a túloldal szónokát is hozzászámítom. És ez a kérdés még mindig nincs kimerítve. Én tehát, midőn e kérdéshez hozzá fogok szólni, nehogy kifogyjak az időből és ne jusson időm a horvát

⁶ Az eredetiben: „... the organization of a *Magyar* as opposed to a *Hungarian State*...”

⁷ A memorandum befejező fejezetei a háború kilátásaival és a győzelem előfeltételeivel foglalkoznak.

¹ A Pénzüntézeteki Központ létrehozását célzó 1915. évi előkészületek a nemzetiségi pénzüntézeteket is érintették. A világháború kitörését követő zaklatások, szigorított ellenőrzések után a Pénzüntézeteki Központ létrehozása, az ahhoz való csatlakozás azonos elbírálást, a központi bankoknak való kiszolgáltatottság mérséklését ígérte. Ennek megfelelően pl. a szlovák nemzetiségi bankok nevében a turócszentmártoni Národnie noviny 1916 januárjában több cikkben is pozitívan ismertette a Központ létrehozása érdekében tett erőfeszítéseket, kiemelte a nemzetiségi pénzüntézetekkel való kapcsolatokat régóta szorgalmazó Hantos Elemér érdemeit, és biztatta a szlovák pénzüntézeteket a Központoz való csatlakozásra.

² Konklúzió, végkövetkeztetés (lat.).

kérdésre, kénytelen leszek minden szisztematikus vitáról lemondani és egyszerűen tényeket odaállítani, amelyek az én meggyőződésem szerint az ország figyelmét is központossíthatják arra, hogy igenis, arra a határozati javaslatra, amelyet a párt nevében Beck Lajos t. képviselőtársam tegnap benyújtott, a legsürgősebb szükség van, mert a pénzügyi reform Magyarországon tovább magára nem vár[at]hat.

Elsősorban legyünk igazságosak és konstatáljunk tényeket, amelyek nemcsak kritikát tartalmaznak, hanem örvendetes jelenségek is. Simonyi-Semadam Sándor t. képviselőtársam, nem első ízben, felveti a pénzügyi intézetek altruisztikus kötelezettségeit és különösen a nagyszzebeni és a brassói bankkal kapcsolatban felemlíti a nemzeti állameszme iránt való kötelezettségeiket és azt állítja, nagy általánosságban teljesen helyesen és jogosan, hogy a magyar pénzügyi intézetek e téren nemcsak nem követik a brassói és nagyszzebeni pénzügyi intézetek példáját, hanem visszavonulnak olyan humanitárius kötelezettségek teljesítésétől, amelyek a magyar nemzeti állameszme szolgálatában állhatnának.

Nagy általánosságban, ez, ismétlem, fájdalom, igaz. Azonban egy kivételről tudomásom van és kötelességem ezt a t. háznak is tudomására hozni. Magam is részt vettem a Pesti Hazai Első Takarékpénztár múlt évi közgyűlésén, amikor határozat hozott, amely szerint ez az intézet — az összegre most már nem emlékszem, elfelejtettem megkérdezni, gondolom, húszezer korona volt évente — ezt az összeget úgy állítja be mérlegébe, hogy az magyar közművelődési célokra fordítandó.

De nem ebben látom én a dolog lényegét, hanem a részvényesek által indított mozgalomnak az a konzekvenciája is volt, hogy elhatározták, hogy az összes magyarországi pénzügyi intézeteket megkeresik az iránt, hogy hasonló határozatokat a mérlegre nézve hozzanak. Hogy ennek azután mi volt a folytatása és az eredménye, arról nem tudok beszámolni, de azt hiszem, nem maradt visszhang nélkül. És ha én mostani felszólalásommal valamennyire kontribuálnék ahhoz, hogy a többi pénzügyi intézetek figyelmét is felhívjam e kötelezettségeikre, akkor én eleget tettem annak a kötelességnek, amely felszólalásra indított.³ ...

... Szívesen lemondok arról, hogy ezeket a részleteket itt bővebben fejtegessem, bár lett volna elég mondanivalóm az egyes pénzügyi intézeteknél előforduló ilyen vagy amolyan visszaélések tekintetében, de kényes lévén a téma, jobb, ha nem folytatom. Rátérek magára a javaslatra s illetőleg az alapszabálytervezet egyes intézkedéseire. Ott is csak röviden érintem azt, amit kifogásolni akarok és azután, ha majd méltóztatnak megengedni és szíves türelmükkel megajándékozni, pár szóval bővebben akarom fejtegetni a Horvátországra vonatkozó kérdést. (*Halljuk! Halljuk!*)

Az alapszabálytervezet tekintetében meg kell jegyezni, hogy ez igen sok tekintetben érinti nemcsak a 3. §-t, hanem a 7., 8., sőt a többi szakaszokat is, úgyhogy szinte képtelenség ezzel a kérdéssel úgy foglalkozni, hogy egyúttal a 7. és 8. §-okat ne érintsem.

Meg fog tehát történni az, aminek nem volna szabad a magyar törvényhozás termében előfordulnia, meg fog történni az, hogy méltóztatnak elfogadni egy alapszabálytervezetet, amely most már prejudikál a 7. és 8. szakaszokban foglalt törvényes intézkedéseknek, aminek konzekvenciája után, hogy nem az alapszabály alkalmazkodik a törvényhez, hanem a törvénynek kell alkalmazkodnia az alapszabálytervezethez. Megjegyzéseim az alapszabálytervezetre röviden sommásan előadva a következők.

Először is van egy megjegyzésem ennek az egész alapszabálytervezetnek a magyarságára nézve. Nem tudom, ki szerkesztette a javaslatot, de akárki szerkesztette, mélyen sajnálom, hogy ilyen, a nyelvünket kerékbe törő stílus valaha a képviselőház elé kerülhetett és csodálkozom azon, hogy két professzor, amilyen a pénzügyi bizottság elnöke és előadója, még ezt a dolgot sem vette észre. ...

... Miután a horvát képviselőház külön bejegyeztetik Zágrábban, ennek a cégjegyzéséről ez az alapszabály nem intézkedik. Mármost csak felvetem a kérdést: ugyanezek a cégjegyzési szabályok vonatkoznak-e a horvát képviselőházra is, avagy Horvátország területén a cégjegyzésnél a képviselőház vagy az a bizottság fog intézkedni és mi módon?

³ Polónyi a törvényjavaslat részletes bírálatát a 3. §-sal, a cégjegyzésről szóló rendelkezéssel kezdi.

Ámde ez szubordinált jelentőségű kérdés.

Ami nagyon fontos, s amiért én tulajdonképp ma itt állok, az a 4. §-ban foglalt következő rendelkezés. Azt mondja: Zagrebben a jelen alapszabályok VIII. fejezetében meghatározott hatáskörrel okvetlenül állítandó fel képviselőség. Okvetlenül. Tetszik tudni, lényege a dolognak ebben az, hogy míg Magyarországon a kormánynak joga van képviselőseget felállítani, Horvátország területén köteles felállítani. Ami már bizonyos mértékig, méltóztatik meglátni, a magyar nemzet jogát, Horvátország területére a pénzügyekre vonatkozólag lényegesen viciálja.⁴ Azt mondja azonban: állítandó fel képviselőség, amelynek ügyköre Horvát-Szlavonország területére terjed ki és ügykezelési nyelve a horvát. Mindjárt rátérek az egész kérdésre, hogy ezzel kapcsolatban az 53. §-ban foglalt külön szabályokkal együtt e kérdést a képviselőház előtt a következőkben állítsam be.

Mély tisztelettel kérem a képviselőház túldoldalán ülő tagjait, szíveskedjenek ellenőrizni, amit mondok és ha bármiben tévedek, rektifikálják, mert ez nem pártkérdés. A Horvát-Szlavonországokkal fennálló közjogi viszonyunk eddig sohasem volt pártkérdés, valamint az sem pártkérdés, hogy különösen a mostani pillanatban és időkben mindnyájunknak és nekem is tartózkodnom kell minden oly gondolat felvetésétől, amely a dicséretre méltóan létesített megegyezést és jó viszonyt a horvát testvérekkel valami tekintetben alterálni volna alkalmas. (*Helyeslés.*) Ebben talán mindnyájan egyetértünk.

Vannak azonban bizonyos határok, amelyeket megőrizni nekünk nemcsak jogunk, de kötelességünk is; mert meg vagyok róla győződve, a magyar nemzet később számon fogja kérni, ha oly precedenseket alkotunk, amelyek az 1868:XXX. t.-cikkel ellenkeznek és amelyek lényegesen megváltoztatják Magyarország és Horvátország között a közjogi viszonyt. Ne méltóztassék elfeledni, arra vetem a súlyt, hogy „ügykezelési nyelve a horvát”. Mindjárt kielégítem mindenkinek a kíváncsiságát. Az 1868:XXX. t.-c. 57. §-a itt van a kezemben; aki ellenőrizni akar, szívesen bocsátom rendelkezésére.

A közös ügyekben a végrehajtási hatalom gyakorlása terén Horvátország határai között — így szól a törvény, méltóztassék megnyugodni, hogy szó szerint idézem — a horvát nyelv a kötelező a közös organumokra is. De csak Horvátország határai között. Ez a lényeg és ezen van a súlypont.

Nekem az ellen kifogásom nincs, azaz, majd meghallják, hogy van (*Derűtség.*), hogy létesítsenek Horvátországban egy képviselőseget és pénzügyi önállóságot. De ha már létesítenek ilyen intézményt, ne méltóztassék lehetővé tenni azt, hogy ez a horvátországi képviselőség nemcsak Horvátország határain belül, tehát az autonóm területen, hanem a központosított levelezésben is a horvát nyelvet használja. Minthogy a kiegyezési törvény értelmében a horvát nyelv csak Horvátország határain belül kötelező, természetszerű, hogy a Horvátország határain túl terjedő, ezen hatáskörre vonatkozó levelezés és intézkedés, szóval ügykezelés nyelve nem lehet a horvát, a Pénzügyminisztériummal ez az intézmény csak magyarul érintkezhetik.

Hogy el ne felejtsem, talán nem lesz felesleges már most megemlítenem, hogy jó lesz azt is kikötni — én legalább kikötném, de módosítást nem terjesztek elő —, hogy ezeknél az igazgatóságoknál, amelyeknél osztrák pénzügyminisztériumok, Union-Bank stb. érdekelvők, az igazgatóságba, felügyelő-bizottságba, választmányba csak magyar állampolgárok legyenek megválaszthatók, bár, őszintén szólva, fel nem tételezhető a pénzügyminiszter úrról, hogy nem magyar állampolgárokat nevez majd ki. Adja Isten, hogy csalódjam, de a gyakorlati élet terén felmerülhetnek esetek, amikor méltóztatik majd látni, mennyire szükség volt erre a megjegyzésre is.

Mármost miként áll a dolog? Ebben az alapszabálytervezetben és magában a törvényjavaslatban Horvátország számára az egész vonalon pénzügyi autonómia, pénzügyi önállóság létesíttetik, oly módon, hogy felállítatik a kötelező képviselő, ezenkívül ennek a képviselőnek hatáskörébe utaltatik, hogy a felülvizsgálatot nem lehet teljesíteni a Központ által, ha azt a horvát képviselőség nem

⁴ Sérti, károsítja (lat.).

javasolja. Ezenkívül kap egy 5 milliós dotációt és amellet az állam pénzből, a tangensnek megfelelő arányban kell kapnia a szükséges pénzt. Tehát tisztán magyar pénzből, és pedig magyar állampénzből kapott dotációkról van szó, melyeknek ellenőrzése akként történik, hogy ez kizárólag autonóm organumokra van bízva.

Polónyi Géza ezt követően az 1868:XXX. tc. vonatkozó rendelkezéseit ismertette, s rámutatott, hogy mindenféle pénzügyi magyar–horvát közös ügyként kezelendő. Ezen az elvi alapon állva ellenezte, hogy Horvátországnak e téren a legcsekélyebb autonóm jogkört is kilátásba helyezték.

B

1916 jan. 18

Részlet Teleszky János pénzügyminiszter válaszából Polónyi Gézának a horvát kérdésben a Pénzügyi Központtól szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásakor¹

Képv. Napló, 1910–15, XXVIII. 265–267. l.

... T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy áttérjek Polónyi Géza t. képviselő úr beszédére. Engedje meg nekem a t. képviselő úr, hogy ami az alapszabályok szövegezésére vonatkozó grammatikai megjegyzését illeti, erre a t. házra ne kövessék, annál kevésbé, mert őszintén megvallva, a t. képviselő úr én reám azt a benyomást tette, hogy a kérdést nem is annyira grammatikai, mint inkább fiziológiai szempontból vette bonckés alá. (*Derűltég a jobboldalon.*)

A t. képviselő úr elsősorban és legfőképp a kérdés horvátországi rendezését kifogásolja, ezért erre fogok egy kicsit bővebben kiterjeszkedni. Teljesen egyetérték a t. képviselő úrral: ez olyan matéria, amely az 1868:XXX. t.-c. értelmében — kivéve a csődjogra vonatkozó rendelkezéseket — kizárólag a magyar–horvát közös törvényhozás ügykörébe tartozik, de a horvát autonómiának ehhez az egész matériához semmi törvényes köze nincs. (*Helyeslés.*) Teljesen osztozom a t. képviselő úr nézetében, és merem állítani, hogy sem ez a törvényjavaslat, sem az alapszabályok ezzel a felfogással szemben semmiféle sérelmet nem tartalmaznak. Legfeljebb azt lehetne egyedüli sérelemnek felhozni, hogy az igazgatóságban részt vesz a horvát bánnak egy kiküldöttje. Méltóztassanak azonban megfontolni, hogy ezt is a magyar törvényhozás rendeli el, és elrendeli azért, mert az igazgatóságban részt vesz a földművelésügyi miniszter úr kiküldöttje is, azt az agendát pedig, amelyet a földművelésügyi miniszter úr Magyarországon végez, Horvátországban tulajdonképpen a horvát bán látja el.

Ettől az egy intézkedéstől eltekintve, amelyet a t. képviselő úr különben nem is diffikultált, nincs az alapszabályoknak intézkedése, amely ebbe az alapelvbe ütköznék. Én nagyon nagy súlyt helyezek arra, t. képviselő úr, hogy az 1868:XXX. t.-c. az én tárcám ügykörét illetőleg Horvát-Szlavonországgal szemben minden tekintetben betartassék, betartassék ne csak abban a tekintetben,

¹ Polónyi viszontválaszában előbb a csőd eljárás technikai szabályozására tért ki, majd konstataulta, hogy egyetérték alakulhat ki közte és a pénzügyminiszter közt a tekintetben, hogy „az egész bankügy és az egész pénzügyi ügy Magyarország és Horvátország között olyan közös ügy, amelynél a törvényhozás az egész vonalon kizárólag a közös országgyűlés elé tartozik, és a végrehajtás az egész vonalon a magyar kormány saját közegei által eszközölendő.” A képviselő ezenkívül aggályosnak tartotta a pótlólagos rendelkezések meghozatalának a horvát önkormányzat körébe való utalását, mondván, hogy mindig is fennáll a horvát szabor bojkottjának veszélye. A nyelvhasználatot illetően Polónyi arra az álláspontra helyezkedett, hogy a zágrábi képviselőség Horvátországon belül a horvát nyelvet, a központtal és a magyarországi ügyfelekkel való kapcsolataiban azonban a magyar nyelvet használja. (Képv. Napló, 1910–15, XXVIII. 272–273. l.) — Viszontválaszában Teleszky elutasította Polónyi érveit, és az eredeti törvénytervezet elfogadását kérte. (Uo. 275. l.)